પ્રવચન નં. ૨૦૯, ગાથા–૧૭૯, શ્લોક–૨૯૮-૨૯૯, શુક્રવાર, માગશર વદ ૮, તા.૧૦-૧૨-૭૧

... આચાર્ય આરોહણ તિથિ છે. માગશર વદ આઠમ એટલે આમ સિદ્ધાંતની પોષ વદ આઠમ છે. આપણે આમ આઠમ... આચાર્ય પદ ૩૩ વર્ષે મળ્યું હતું. ૧૧ વર્ષે દીક્ષા લીધી હતી. અને ૩૩ વર્ષે આચાર્ય પદ હતું. ૯૨ વર્ષે દેહ છૂટી ગયો. આચાર્ય પદનો આરોહણ (દિવસ). માગશર વદ આઠમ. અત્યારે આ ત્રણ છે. મંગલં ભગવાન વીરો, મંગલં ગૌતમો ગણી, મંગલં કુંદકુંદાર્યો. 'કુંદકુંદાચાર્ય'નું નામ ત્રીજે નંબરે આવે છે. ગણધર પછી

---

૧ નિર્વાણ = મોક્ષ; મુક્તિ. [પરમતત્ત્વ વિકારરહિત હોવાથી દ્રવ્ય-અપેક્ષાએ સદા મુક્ત જ છે. માટે મુમુક્ષુએ એમ સમજવું કે વિકારરહિત પરમતત્ત્વના સંપૂર્ણ આશ્રયથી જ (અર્થાત્ તેના જ શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-આચરણથી) તે પરમતત્ત્વ પોતાના સ્વાભાવિક મુક્તપર્યાયે પરિણમે છે]

૨ સતત અંતર્મુખાકાર = નિરંતર અંતર્મુખ જેનો આકાર અર્થાત્ રૂપ છે એવા.

૩ નિરુપરાગ = નિર્વિકાર; નિર્મળ.

* યાતના = વેદના; પીડા. (શરીર વેદનાની મૂર્તિ છે.)

આખા શાસનના નાયક તરીકે એને સ્વીકાર્યા છે. ગણધર પછી એવી એમની શક્તિ. છે ને જુઓને! એક એક લીટી, એક એક પંક્તિ શાસ્ત્રની જુઓ તો ઓહોહો..! અલૌકિક આહાહા..! કેવળજ્ઞાનના કેડાયત! એને આચાર્યપદ તો કુદરતે સહેજે મળ્યું છે. એવી એમની શક્તિ હતી તે આચાર્યપદ (મળ્યું). માગશર વદ આઠમ. પંદર વર્ષ પહેલા 'મુંબઈ' ગયા હતા. નહિ? કલાશ્રીમાં હતા. નહિ? 'હરિભાઈ'! બહાર બેઠા હતા. નહિ? ઓલી ચણોઠી હતી ને. ચણોઠી. પંદર વર્ષ (પહેલા) 'મુંબઈ' ગયા હતા ને? (સંવત) ૨૦૧૩ની સાલમાં. માગશર વદ આઠમ ત્યાં હતી. જંગલમાં બેઠા હતા બહાર.

એ આ 'કુંદકુંદાચાર્ય'. એમનું આ બનાવેલું 'નિયમસાર' છે. ભગવાન પાસે જઈ, આઠ દિ' ત્યાં રહ્યા હતા. ત્યાંથી.. કોઈ ઠેકાણે એવું આવે છે કે પોતાને ભગવાનનો વિરહ પડ્યો એટલે ભગવાન પાસે ગયા. કોઈ ઠેકાણે એવું પણ આવે છે કે કોઈ વિચારશ્રેણીમાં સૂક્ષ્મ વિચારમાં અંદર બરાબર સમાધાન ન થયું, ધ્યાનમાં ત્યાં 'પોન્નુર હિલ' 'વંદેવાસ'ની પાસે. 'મદ્રાસ'થી ૮૦ માઈલ આ બાજુ. સૂક્ષ્મ વિચારમાં જરી... એટલે એકદમ જવાનો વિચાર (આવ્યો) ભગવાનને નમસ્કાર કર્યો અને ભગવાનના ધ્વનિમાં પણ સદ્ધર્મ વૃદ્ધિ અસ્તુ એવું આવ્યું. આપણે શબ્દ છેલ્લે નાખ્યો.

'કુંદકુંદાચાર્ય'ની વાણી સાક્ષાત્ ભગવાનના સમવસરણમાંથી શ્રવણ થઈને આવેલી છે. એના અનુભવમાંથી. ચારિત્ર સહિતનો અનુભવ. પ્રમત્ત-અપ્રમત્તમાં ઝૂલતા હતા. એમાં આ એક વિકલ્પ આવ્યો અને આ શાસ્ત્ર રચાઈ ગયા. એવો આ આચાર્યનો આરોહણ પદવીનો દિવસ છે આજે. પૂજા કરીને બાયુંએ? ત્યાં પૂજા કરીને? આદમી હતા? એકલા? કેટલા હતા? આદમી કેટલા હતા? એમ હું કહું છું.

મુમુક્ષુ :– ૧૫-૨૦ જણા હતા.

ઉત્તર :– ઠીક.

૧૭૯ ગાથા. પરમતત્ત્વ આત્મા ત્રિકાળી પરમતત્ત્વ અને પરમાત્મા સિદ્ધ બેયની અપેક્ષાથી વાત ચાલે છે.

णवि दुक्खं णवि सुक्खं णवि पीडा णेव विज्जदे बाहा।
णवि मरणं णवि जणणं तत्थेव य होइ णिव्वाणं।।१७९।।

જ્યાં દુઃખ નહિ, સુખ જ્યાં નહીં, પીડા નહીં, બાધા નહીં,
જ્યાં મરણ નહિ, જ્યાં જન્મ છે નહિ, ત્યાં જ મુક્તિ જાણવી.

'**ટીકા :– અહીં, (પરમતત્ત્વને) ખરેખર સાંસારિક વિકારસમૂહના અભાવને લીધે નિર્વાણ છે એમ કહ્યું છે.**' બેય અર્થ થાય છે. ત્રિકાળી આત્મતત્ત્વ નિર્વાણસ્વરૂપ જ છે અને સિદ્ધ છે એ વર્તમાન પર્યાયમાં નિર્વાણસ્વરૂપ છે. અહીં શૈલી એવી છે ને? જે કાંઈ પર્યાયમાં હોય

છે એવું એનો ત્રિકાળી દ્રવ્ય સ્વભાવ હોય છે. એવી શૈલી છે આમાં. એટલે **‘(પરમતત્ત્વને) ખરેખર...’** એટલે ત્રિકાળી વસ્તુને **‘સાંસારિક વિકારસમૂહના અભાવને લીધે નિર્વાણ છે એમ કહ્યું છે.’** નીચે થોડો ખુલાસો કર્યો છે. **‘નિર્વાણ = મોક્ષ; મુક્તિ. [પરમતત્ત્વ (ભગવાનઆત્મા) વિકારરહિત હોવાથી દ્રવ્ય-અપેક્ષાએ સદા મુક્ત જ છે.]’** આ વસ્તુ જે આત્મા વસ્તુ છે એ વસ્તુ પદાર્થની અપેક્ષાએ તો મુક્ત જ છે. પદાર્થ કાંઈ કોઈ બંધના, નિમિત્તના સંબંધમાં પદાર્થ આવ્યો નથી. આહાહા..! ત્રિકાળ નિર્વાણસ્વરૂપ જ ભગવાન છે. નિર્વાણ એટલે પૂર્ણ શુદ્ધ, પૂર્ણ પવિત્ર, પૂર્ણ શાંતિનો સાગર ભગવાન છે આત્મા. એમાંથી નિર્વાણપદ પર્યાયની પ્રાપ્તિ થાય છે.

‘માટે મુમુક્ષુએ એમ સમજવું કે વિકારરહિત પરમતત્ત્વના...’ પોતાનો આત્મા વિકારરહિત ત્રિકાળ દ્રવ્યસ્વભાવ, એના આશ્રયે **‘પરમ તત્ત્વના સંપૂર્ણ આશ્રયથી...’** એવો પરમાત્મા પોતાનો ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવરૂપ સ્વભાવ મુક્તસ્વરૂપ, એનો જઘન્ય આશ્રય કરવાથી સમ્યગ્દર્શન થાય. વિશેષ આશ્રય કરવાથી ચારિત્ર થાય. પૂર્ણ આશ્રય કરવાથી મુક્તિ થાય. કહો, સમજાણું કાંઈ?

જેમાં મુક્તપણું પડ્યું છે. ત્રિકાળ વસ્તુ તો મુક્તસ્વરૂપ જ છે. એવા મુક્તસ્વરૂપમાં અંદરમાં પૂર્ણ શાંતિ, પૂર્ણ આનંદ એવા શીતળભૂત, એકલો શાંત સાગરનો દરિયો આખો ભરેલો છે. આહાહા..! શાંત સાગર જ પોતે છે. શાંતિસાગર. એવા સ્વભાવનો અંતર આશ્રય લેતા એને શાંતિના અંશ સમકિત સહિત પ્રગટ થાય છે. એને પોતાની શાંતિ શોધવા માટે બહારમાં ક્યાંય જવું પડે એવું નથી, એમ કહે છે. એનામાં સુખનો સાગર છે. સુખનો ભરપૂર દરિયો ભર્યો છે. આહાહા..! વસ્તુ છે ને? અસ્તિ છે ને? અરૂપી પણ પદાર્થ છે ને? પદાર્થ છે તો એનો ભાવ છે ને? ભાવ છે તો એ પરિપૂર્ણ ભાવ છે. આનંદ, જ્ઞાન, દર્શન, શાંતિ વગેરે પરિપૂર્ણ ભાવ પડ્યો છે. એનો અંતર આશ્રય લીધે ધર્મની શાંતિની, સ્વચ્છતાની, પવિત્રતાની પ્રગટ દશા થાય છે એને અહીંયાં શરૂઆતનું સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે.

‘સપૂર્ણ આશ્રયથી જ...’ એમ શબ્દ છે ને? **‘સંપૂર્ણ આશ્રયથી જ. (અર્થાત્ તેના જ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-આચરણથી)...’** જેમાં પૂર્ણતા, શાંતિ અને આનંદ એવું તત્ત્વ ભરેલું છે. એના આશ્રયથી, એની શ્રદ્ધાથી, એના જ્ઞાનથી અને તેમાં રમણરૂપ આચરણથી. **‘તે પરમતત્ત્વ પોતાના સ્વાભાવિક મુક્તપર્યાયે પરિણમે છે.’** પોતાના સ્વરૂપની પૂર્ણતાના આશ્રયે શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને ચારિત્રની પરિણતિ થતાં એ પરમ તત્ત્વ સ્વભાવિક જે મુક્તસ્વરૂપ છે એ મુક્ત પર્યાયે પરિણમે છે. સમજાણું કાંઈ? આ એની મુક્તિ થવાની ક્રિયા. સુખી થવાના પંથ આ છે. આહાહા..! અંતરમાં આનંદથી ભરેલો ભગવાન, સત્ત્વ જેનું આનંદ છે, એનો આશ્રય કરવાથી સુખને પંથે દોરાય છે. પૂર્ણ આશ્રય કર્યે પૂર્ણ સુખી થઈ જાય. કહો, સમજાણું કાંઈ?

'સતત અંતર્મુખાકાર પરમ-અધ્યાત્મસ્વરૂપમાં લીન એવા તે નિરુપરાગ-રત્નત્રયાત્મક પરમાત્માને...' સિદ્ધ ભગવાન પણ આવા છે અને ત્રિકાળી તત્ત્વ પણ એવું છે. સિદ્ધ ભગવાનની પર્યાયની વાત, ત્રિકાળમાં દ્રવ્યની વાત. સમજાણું કાંઈ? **'સતત અંતર્મુખાકાર = નિરંતર અંતર્મુખ જેનો આકાર અર્થાત્ રૂપ છે...'** એક સમયની પર્યાયમાં અંતર્મુખ તત્ત્વ આવતું નથી. આખું તત્ત્વ નથી આવતું. એક સમયનો પર્યાય આવે એ જુદી વાત છે. અંતર્મુખ તત્ત્વ આખું, ત્રિકાળ અંદર દ્રવ્યસ્વભાવ જેનું સ્વરૂપ છે. **'પરમ-અધ્યાત્મસ્વરૂપમાં લીન...'** છે એ તો. ભગવાનઆત્મા પોતાના અધ્યાત્મ એટલે પોતાનો સ્વભાવ, એમાં લીન (છે). **'એવા તે નિરુપરાગ-રત્નત્રયાત્મક...' 'નિર્વિકાર; નિર્મળ.'** એવી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ **'પરમાત્માને...'** ત્રિકાળીને પણ અને સિદ્ધ પર્યાયને પણ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! અને જે સિદ્ધમાં નથી તે અહીં આત્મામાં પણ નથી. સિદ્ધમાં છે તે અહીં આત્મામાં છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

'અશુભ પરિણતિના અભાવને લીધે...' ભગવાનઆત્માને અશુદ્ધ પર્યાય જ નથી. સિદ્ધને નથી અને દ્રવ્યસ્વભાવમાં પણ નથી. અશુભ પરિણતિ. આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, શુભ-અશુભભાવ એવી જે અશુભ પરિણતિ. અહીંયાં એકલી અશુભ લીધી. એનામાં અશુભ કર્મ નથી. અશુભ પર્યાય નથી એટલે અશુભ કર્મ નથી અને અશુભ કર્મના અભાવને લીધે દુઃખ નથી. ભગવાનઆત્મામાં એ અશુભ પરિણતિ નથી, તેથી અશુભ કર્મ નથી, તેથી તેને દુઃખ નથી. સિદ્ધપર્યાયમાં પણ અશુભ પરિણતિ નથી, તેથી અશુભ કર્મ નથી, તેથી તેને દુઃખ નથી. આહાહા..!

'શુભ પરિણતિના અભાવને લીધે...' શુભ પરિણતિ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા એવા જે શુભભાવ, એની **'પરિણતિના અભાવને લીધે શુભ કર્મ નથી...'** ત્રિકાળી દ્રવ્યસ્વભાવમાં પણ શુભ કર્મ નથી અને સિદ્ધપર્યાયને પણ શુભ પરિણતિ નથી. એને શુભ કર્મ નથી. **'શુભ કર્મના અભાવને લીધે ખરેખર સંસારસુખ નથી;...'** આ સંસારી સુખ કહે છે ને? એ બધા દુઃખ છે. કોઈ શુભ પરિણતિ હોય તો એને શુભકર્મ બંધાય અને એને લઈને આ સંયોગો બહારના મળે અને એમાં માને કે અમે સુખી છીએ. સુખ ક્યાં હતું સંસારમાં? ધૂળેય નથી. માને છે. આ 'અમેરિકન' સુખી છે બધા. એય...! 'માણેકલાલ'! તમારો ભત્રીજો કહે, ભાઈ! આ 'અમેરિકા'માં માણસ સુખી બહુ. કીધું, ધૂળેય સુખ નથી ક્યાંય. સુખ તો આત્મામાં છે. એમ કે અહીં બધા સાધારણ માણસ લાગે. પાંચ-પચાસ હજારની મૂડી કે કોઈને નહિ. ત્યાં તો મોટા મોટા બંગલા, મોટા શહેર ને હિન્દુસ્તાનથી પણ મોટો દેશ અને બધા ટોપા મોટા પહેરે. મોટી લાખ લાખ બે-બે લાખની મોટરું. ભુંગળા વગાડે ને આરસપહાણની નીચે સડકું.

મુમુક્ષુ :– ...

ઉત્તર :– ક્યાંક હશે, લ્યોને. એવું સાંભળેલું હોય ક્યાંક. આરસપહાણની સડક આમ.

એના ઉપર મોટર ચાલે. એક મિનિટમાં એક માઈલ ચાલવું પડે એને. ઓછી કરે તો દંડ પડે.

મુમુક્ષુ :- ટ્રાફિક રોકાય જાય.

ઉત્તર :- ત્યાં બધું ચાલતું હોય એમાં બધાને રોકાવું પડે. એકદમ ચાલો, એકદમ ચાલો. કૂતરાની જેમ ચાલો. 'મુંબઈ' પણ એમ જ છે ને. 'મુંબઈ'માં શું છે? આહાહા..! ઘોડાની જેમ દોડે, કૂતરાની જેમ ભસે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હા. વાત સાચી. લોકો પણ કહે છે. આહાહા..!

ભગવાનની આત્મનગરી, અંતર આત્મનગર નિરુપાધિ નગર. આ ઉપાધિ 'મુંબઈ'. 'શ્રીમદ્દે' મોહમયી નગરી કીધી છે ને? આહાહા..! આ તો નિરુપાધિ નગરી. ભગવાનઆત્મા અનંત આનંદાદિ શક્તિઓનો સાગર ભગવાન, જેમાં નજર કર્યે આનંદ થાય, જેનો આશ્રય લીધે શાંતિ મળે એવી આત્મનગરી એ નગર છે. એને આશ્રય કરનાર સુખી છે. બાકી બધા દુઃખી છે. સળગી રહ્યા બધા. આ પણ માંસ ખાય, દારૂ પીવે ને આવું કરે ને વળી બહાર સુખી દેખાય. '...ભાઈ'! કહો, માંસ ખાય, દારૂ પીવે ને સુખી દેખાય. સુખી છે ક્યાં? બહારના સંયોગની અનુકૂળતાએ કાંઈ સુખ છે? અનુકૂળતા માને છે. અનુકૂળતા જ્ઞેય છે. એ તો જ્ઞાનનું જ્ઞેય છે. જાણે કે આ મને આમ બસ. પણ અંતે.. આવે છે. લખાણમાં આવે છે. કાલે આવ્યું હતું. એ લોકો પણ હવે થાકીને અધ્યાત્મ શાંતિ લેવા માગે છે. હરે કૃષ્ણ... હરે કૃષ્ણ... છાપામાં આવ્યું છે, કાલે જ આવ્યું છે. 'અમેરિકા'વાળા કેટલાક માથા મુંડાવી અને ભગવા લુગડા પહેરી હરે કૃષ્ણ... હરે કૃષ્ણ... એમ મથે છે હવે. આ પૈસા-બૈસામાં ધૂળમાં કાંઈ નથી. આમાં કાલે જ આવ્યું છે.

મુમુક્ષુ :- એમાંથી એક વર્ગ થઈ ગયો.

ઉત્તર :- હા, એ તો 'મુંબઈ'માં આવ્યા છે ને કેટલાક 'અમેરિકનો'. લોકો ભેગા થાય. આહા...! આ લોકો પણ હરે કૃષ્ણ... હરે કૃષ્ણ.. હાથમાં તંબુરો ને ચામડી કાંઈક બીજી હોય, વિલાયતી હોય અને અંગ્રેજી બોલતા હોય અને એમાં કાંઈક આવું બોલે એટલે ઓહોહો..! એક મંડળ નીકળ્યું છે. લાખો માણસ એમાં છે. કાલે આવ્યું છે આ વીર વાણીમાં. અરે..! એમાં ક્યાંય ધૂળેય નથી. હરે કૃષ્ણમાં પણ નથી.

કર્મ ક્રશે સો કૃષ્ણ કહીએ. કર્મને ટાળે એ કૃષ્ણ. એ તો આત્મા પોતે કૃષ્ણ છે. અને પાપનું અધ હરતી ઇત હરિ. પાપના અઘને ટાળે તે હરિ એ આત્મા હરિ છે. બીજા હોય તો હરિ ને કૃષ્ણ હોય તો એના. આના હરિકૃષ્ણ તો આત્મા છે. એની જેને ખબર નથી એ બધા ભજન કો'કના કરે એ બધા દુઃખી થવાના, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? પોતાનું ભજન. નહોતું આપણે આવ્યું? જેને ભજે છે તેને ભજ. ૭૭માં આવ્યું હતું. જેને તું ભજી રહ્યો તેને ભજ. આહાહા..! ૧૭૭ કળશ છેલ્લો કળશ. ૨૯૬ કળશ.

આનંદસાગર આત્મા, એને ભજી રહ્યો છો તું, કહે છે. એનું ભજન, એની એકાગ્રતા તો કરી રહ્યો છો. એને ભજ હવે, બસ. આહાહા..! પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિનો એ ઉપાય છે. બીજો કોઈ ઉપાય છે નહિ. કહે છે કે એ સંસારસુખ કલ્પનાનું અજ્ઞાનીએ માનેલું. અબજો રૂપિયા, મોટા મહેલ ને ધૂળમાં પણ નથી. આકુળતાથી પીડાતા હોય બિચારા. ક્યાંય શાંતિ નથી. ઊંઘ માટે ગોળિયું લેવી પડે. આહાહા..! એટલો તો સંકલ્પ-વિકલ્પનો ખદબદાટ.

મુમુક્ષુ :– ઘેન ચડે એટલે ઉંઘ આવે.

ઉત્તર :– એ તો ઘેનની વાત છે. એમાં આ નિંદ્રા ક્યાં હતી? આહાહા..! જેને નિંદ્રામાં પણ નિંદ્રાનું સુખ નથી એને આત્માનું સુખ તો ક્યાંથી હોય?

ભગવાનઆત્મા પ્રભુ પૂર્ણાનંદનું મંદિર પ્રભુ આત્મા, એમાં જાને, દેવદર્શન કરને, એમ કહે છે. આહાહા..! કહેશે આગળ, આનંદમંદિર આત્મા. એવો આનંદમંદિર પ્રભુ છે. એ મંદિરમાં દેવદર્શન કર અંદર. સમજાણું કાંઈ? એ દેવદર્શનથી તને આનંદ થશે, એમ કહે છે. તારો દેવ તું, હોં! તું. ભગવાનના દેવદર્શનમાં પણ શુભભાવ. એ દુઃખ. ભારે. કહો, સમજાણું કાંઈ? ભગવાનને તો ખરેખર સંસારિક સુખ છે નહિ. એટલા તો એ દુઃખી ખરાને ત્યારે? સંસારિક સુખ નહિ, ઇન્દ્રિયનું જ્ઞાન નહિ. નથી આવતું 'પરમાત્મપ્રકાશ'માં? ઇન્દ્રિયનું જ્ઞાન નથી એટલા ઇ દુઃખી છે. અજ્ઞાન છે. એ તો કહેવા માટે.

અહીં કહે છે કે '**પીડાયોગ્ય યાતનાશરીરના અભાવને લીધે...**' શું કહે છે? આ શરીર કેવું? કે યાતના શરીર. એ તો પીડા-વેદનાની મૂર્તિ છે. ભાષા શું છે? જુઓ! '**પીડાયોગ્ય યાતનાશરીર...**' પીડાને લાયક તે શરીર છે. એટલે કે વેદનાની તે મૂર્તિ છે. આહાહા..! એવી વેદનાની મૂર્તિ એવું... નીચે ખુલાસો કર્યો છે જુઓ. '**વેદના; પીડા. (શરીર વેદનાની મૂર્તિ છે.)**' પાઠ છે ને? '**પીડાયોગ્ય યાતનાશરીર...**' પીડાને યોગ્ય યાતનાનું શરીર. દુઃખનું શરીર દુઃખમૂર્તિ છે. એમાં કાંઈ ઠીક ન પડે એટલે આકરું કામ છે. 'પોપટભાઈ'! 'હસમુખ'ને થયું હતું ને જુઓને! છેલ્લું. આવા સપના આવે છે. મહારાજ! આવા સપના આવે છે. ભૂંડા સપના.

મુમુક્ષુ :– ...

ઉત્તર :– એને એ સ્થિતિ હતી. એને એમ થઈ ગયું કે મહારાજ આવ્યા, મારો રોગ દૂર થયો. મોટો ભાઈ હસમુખ. સંચો ચડી ગયો છે ક્યાંક. 'ન્યાલભાઈ' આવી ગયા ત્યાં. થઈ ગયો. લાઈને ચડી ગયો છે. 'ન્યાલભાઈ' આવ્યા છે ને. 'મુંબઈ' આવ્યા છે. ચડાવીને આવ્યા છે. આવવાના છે. એ આવવાના છે ને તમારા? એના વેવાઈ છે. ... આહાહા..!

આનંદના સાગરને અનુભવ અને એ ભોજન કર, ભાઈ! તારા ભોજન ખૂટે નહિ એવો એ ભંડાર છે. આ ભોજન તો ખૂટી જાય. આનંદનું મંદિર પ્રભુ. આહાહા..! થોડું પણ ઘણું લખ્યું જાણજે એમાં. તારો નાથ આનંદનો સાગર ભગવાન. અરે..! એની પાસે તું જાને. ત્યાં તને આનંદ મળશે. શરીર ને કુટુંબ ને આ જ્યાં ત્યાં ભટક્યા ભટક કરે છે, કહે

છે. એ બધા દુઃખના રસ્તા, આકુળતાના ગુમડાની એ પીડા છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? એવું **'પીડાયોગ્ય યાતનાશરીરના અભાવને લીધે...'** વેદનાની મૂર્તિ. ભાઈએ એમ લખ્યું છે. 'શ્રીમદ્દે'.

મુમુક્ષુ :– નીચે લખ્યું છે આમાં.

ઉત્તર :– આમાં તો લખ્યું છે પણ 'શ્રીમદે' લખ્યું છે. આ શરીર વેદનાની મૂર્તિ છે. આહાહા..! શ્વાસ સરખો ન ચાલે ત્યાં રાડ (પડે), પેટમાં કાંઈક શ્વાસ ચડે ત્યાં રાડ, યાદ કરે ત્યાં રાડ, અટકે ત્યાં રાડ.

એક બાય હતી. 'પોરબંદર' (સંવત) ૧૯૮૭માં આવ્યા ત્યારે. સાડા ત્રણ વર્ષ સુધી આમ ઊંધી પડી રહી. એટલી પીડા.. એટલી પીડા.. આમ સૂવે તો પીડાનો પાર ન મળે. સાડા ત્રણ વર્ષ સુધી ઊંધે માથે. અંદર પેટમાં એવું કાંઈક હોય તો ત્યાં આમ હોય તો બહુ ન થાય. આહાહા..! બોલતી બાઈ હો મંગળીકને દેરાવાસી હતી. સાડા ત્રણ વર્ષથી આ પીડા છે આમ ને આમ. પીડાઉં છું...

મુમુક્ષુ :– મોટા ડોક્ટર...

ઉત્તર :– ડોક્ટર ધૂળ કરે. ડોક્ટર મરી જાય બધાય. ડોક્ટરો ચાલ્યા જાય. એમાં ડોક્ટર શું કરતો હતો? આહાહા..! 'નવનીતભાઈ'એ કહ્યું નહોતું? ત્યાં અમે ગયા (ત્યારે) પહેલું જ એ કહ્યું હતું કે દવાને હવાથી. 'નવનીતભાઈ' પહેલે દિ' એ દવાથી અને હવા બેયથી.. દવાથી કંટાળે. બધી દવા વિરુદ્ધ પડી. જેટલી લ્યે એટલી વિરુદ્ધ. ભાઈએ કહ્યું હતું પહેલે દિ'. દશમને દિ'. આસો વદ દશમ. પહેલા ત્યાં આવ્યા હતા ને? બે મહિના થયા. બે દિ' ઓછા. આસો દશમે ગયા હતા. દશમે ગયા હતા. પહેલા જ બોલ્યા હતા. અહીંની દવા ને હવા આહાહા..!

આત્મા આનંદસ્વરૂપ ભગવાન છે. જ્યાં છે ત્યાં તેં કોઈ દિ' નજર કરી નથી. અને નથી જ્યાં ત્યાં નજરને રોકી છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એ બધા સુખી નથી. 'અમેરિકન' સુખી નથી, કાઠિયાવાડી સુખી નથી. ભાઈ કહેતા હતા સવારમાં. ... ત્યાં બધા સુખી કેમ હશે? ધૂળેય સુખી નથી. ધોળા ચામડા અને કાંઈ બંગલા મોટા એટલે સુખી થઈ ગયા? આહાહા..! અરે..રે..! સડેલા ગધેડાના ચામડામાં મેસુબ વીંટ્યો હોય, એમ આ ભગવાન આનંદમૂર્તિ શરીરના ચામડાના સંયોગમાં વીંટાયેલો દેખાય છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, **'પીડાયોગ્ય યાતનાશરીરના અભાવને લીધે પીડા નથી;...'** ભગવાનઆત્મામાં પીડા નથી અને સિદ્ધની પર્યાયમાં પણ પીડા નથી. બેય વાત અહીં લાગુ પડે છે. આહાહા..! કહો, સુખ હશે કે નહિ હવે અહીંયાં? એય..! 'ગુલાબચંદભાઈ'! ત્યાં તમે છ ભાઈઓ ભેગા હતા. કેટલું મોટું ગામ ... પાંચ-પાંચ, છ-છ લાખ રૂપિયા એક એક પાસે. ૩૦-૩૫ લાખ. મોટી આબરુ, લાંબા નાક. એવું સાંભળેલું. લોકો તમારી વાત. ... આહાહા..! ધૂળેય નથી ત્યાં. દુઃખના દરિયા છે. 'છોટુભાઈ'ને અહીંયાં જ શ્વાસ હતો ને? દમ હતો ને? સાંભળ્યું

હતું. ખબર છે બધી. શ્વાસ–દમ. અરે..! ભગવાન! વેદનાની મૂર્તિ છે આ તો. દુઃખની મૂર્તિ છે આ. પ્રભુ આનંદની મૂર્તિ આત્મા છે. એની ખબર ન મળે નિજ નિધાન દાટેલા પડ્યા (છે) એની એને ખબર નથી. આહાહા..!

'અશાતાવેદનીય કર્મના અભાવને લીધે બાધા નથી;...' અશાતાવેદનીય છે નહિ એટલે એને પ્રતિકૂળ સંયોગ નથી. કોને? આત્મદ્રવ્યને અને સિદ્ધની પર્યાયને. બેયને. આહાહા..! **'પાંચ પ્રકારના નોકર્મના અભાવને લીધે...'** પાંચ પ્રકારના નોકર્મ. ઔદારિક, વૈક્રિયક, આહારક, ભાષા અને મન. એવા **'અભાવને લીધે મરણ નથી;...'** નોકર્મ છે ને? એને ઉપલા પાંચ શરીર નથી. નોકર્મ વિના છે. સમજાણું કાંઈ? ઔદારિક શરીર નથી, વૈક્રિયક શરીર નથી, આહારક શરીર નથી, ભાષા ને મન નથી. આહાહા..! એના અભાવને લીધે મરણ નથી. નોકર્મ આવે છે. અર્થમાં આવે છે ને. આપણે આ નહિ? ૫૦ થી ૫૫ ગાથા. એમાં આવે છે ને?

મુમુક્ષુ :– ... સમયસારમાં ૨૯ બોલનો ઉકરડો તેમાં.

ઉત્તર :– 'સમયસાર'. આ તો 'પ્રવચનસાર' છે. 'સમયસાર' છે. આમાં આણે પાંચ લીધા છે. ઔદારિક, વૈક્રિયક, આહારક, ભાષા અને મન. એમ લીધું છે. કાર્માણ નોકર્મમાં ન જાય ને એટલે. શું આવ્યું? કેટલામું આવ્યું આ? ઓલામાં લખ્યું છે. આ આવ્યું. **'જે છ પર્યાપ્તિયોગ્ય અને ત્રણ શરીરયોગ્ય વસ્તુ (–પુદ્‌ગલસ્કંધ)રૂપ નોકર્મ છે તે બધુંય જીવને નથી...'** છ પર્યાપ્તિયોગ્ય નથી, નોકર્મ. છ પર્યાપ્તિયોગ્ય નાખ્યું ને. એમાં નોકર્મ નાખ્યું. છે ઇ. ચૌદમો બોલ છે. **'છ પર્યાપ્તિયોગ્ય અને ત્રણ શરીરયોગ્ય વસ્તુ (પુદ્‌ગલસ્કંધ)રૂપ નોકર્મ છે તે બધુંય જીવને નથી...'** ત્યાં એને ઓલા ત્રણ શરીરને નોકર્મ નાખ્યું. એટલે આણે 'શીતલપ્રસાદે' નોકર્મ અહીં નાખ્યું છે. ઔદારિક, આહારક, વૈક્રયિક, ભાષા, મન. આમાં આવ્યું છે ને. પાઠ છે. **'यत्षट्पर्याप्तत्रिशरीरयोग्यवस्तुरूपं नोकर्म तत्सर्वमपि नास्ति जीवस्य,'** જીવમાં એ છે નહિ. ઓલામાં તો ચિહ્ન કર્યા હોય ને. આ તો નવું પુસ્તક છે ને.

આત્મામાં ભાષા નથી, મન નથી અને ત્રણ શરીર નથી. નોકર્મની અપેક્ષાએ. ઓલા કાર્મણ શરીર નોકર્મ નથી અને સિદ્ધમાં પણ નથી. ઔદારિક નથી, વૈક્રિયક નથી, આહારક નથી. અને ભાષા ને મન નથી.

'પાંચ પ્રકારનાં નોકર્મના હેતુભૂત...' એ પાંચ પ્રકારનું જે નોકર્મ એનું કારણ **'કર્મપુદ્‌ગલના સ્વીકારના અભાવને લીધે જન્મ નથી.'** એ આત્માને જન્મ નથી, સિદ્ધને જન્મ નથી. આત્મા જન્મે? **'આવાં લક્ષણોથી લક્ષિત, અખંડ, વિક્ષેપરહિત પરમતત્ત્વને સદા નિર્વાણ છે.'** ત્યાં આ સદા શબ્દ આવ્યો ને એટલે જરી... **'વિક્ષેપરહિત પરમતત્ત્વને સદા નિર્વાણ છે.'** ત્રિકાળ દ્રવ્યને પણ સદા નિર્વાણ અને સિદ્ધપર્યાય પણ જ્યારથી થઈ ત્યારથી સદા નિર્વાણ છે. શીતળભૂત, શીતળીભૂત શાંતિ. એકલી શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... અકષાયની શાંતિ. આહાહા..!

અકષાયની શાંતિ, કષાયની અશાંતિ. જેટલો કષાય શુભ, અશુભ વિકલ્પ, એ બધી

અશાંતિ. એનાથી રહિત અકષાયની શાંતિ, એ જીવમાં છે અને સિદ્ધમાં છે. અંદરમાં હતું તો એ શાંતિની પર્યાય આવી એમ કહે છે. કાંઈ શાંતિની પર્યાય બહારથી આવતી નથી. સિદ્ધપર્યાય એ અકષાયભાવ છે. એ અકષાયભાવ સ્વભાવમાં હતો એ પર્યાયમાં આવ્યો. દ્રવ્ય અને પર્યાય વચ્ચે રમતું છે. પરની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. આહાહા..!

શરીરમાં રોગ આવે અને જરા આમ ચાર-છ મહિના તણાય (તો) કાયર થઈ જાય, કાયર. છ મહિના, આઠ મહિના, બાર મહિના. બાર-બાર વર્ષ. હવે તો આ શરીર છૂટી જાય. પીડા શેની છે એને? દેહમાં એકત્વબુદ્ધિની. પીડા બીજી કોઈ ચીજ નથી. આનંદમાં રાગને એકત્વ માન્યું એ પિડા ને દુઃખ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એવું સદા નિર્વાણસ્વરૂપ ભગવાન અને પર્યાયમાં સિદ્ધ નિર્વાણસ્વરૂપ, એ જીવને સાધ્ય છે. નિર્વાણ પ્રાપ્તિ કરવી ઇ. અને એનું સાધન ત્રિકાળી દ્રવ્યનો આશ્રય કરવો તે. આહાહા..!

'[હવે આ ૧૭૯મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ બે શ્લોક કહે છે :]'

શ્લોક-૨૯૮

(मालिनी)

भवभवसुखदुःखं विद्यते नैव बाधा
जननमरणपीडा नास्ति यस्येह नित्यम्।
तमहमभिनमामि स्तौमि संभावयामि
स्मरसुखविमुखस्सन् मुक्तिसौख्याय नित्यम्।।२९८।।

[શ્લોકાર્થ :–] આ લોકમાં જેને સદા ભવભવનાં સુખદુઃખ નથી, બાધા નથી, જન્મ, મરણ અને પીડા નથી, તેને (–તે પરમાત્માને) હું, મુક્તિસુખની પ્રાપ્તિ અર્થે, કામદેવના સુખથી વિમુખ વર્તતો થકો નિત્ય નમું છું, સ્તવું છું, સમ્યક્ પ્રકારે ભાવું છું. ૨૯૮.

શ્લોક-૨૯૮ ઉપર પ્રવચન

૨૯૮-કળશ.

भवभवसुखदुःखं विद्यते नैव बाधा
जननमरणपीडा नास्ति यस्येह नित्यम्।
तमहमभिनमामि स्तौमि संभावयामि
स्मरसुखविमुखस्सन् मुक्तिसौख्याय नित्यम्।।२९८।।

શ્લોકાર્થ :– **'આ લોકમાં જેને સદા ભવભવનાં સુખદુઃખ નથી,...'** આ લોકમાં જેને સદા ત્રિકાળી ભગવાનઆત્મા, એને સુખ-દુઃખ નથી. ભવભવના સુખદુઃખ નથી. નારકી ને તિર્યંચનું દુઃખ. મનુષ્ય અને દેવનું દુઃખ. એ બેય પીડાવાળા સુખદુઃખ આત્મામાં નથી. એમ સિદ્ધની પર્યાયમાં પણ નથી. ચારે ગતિને અહીં તો દુઃખરૂપ લીધી. આહાહા..! **'બાધા નથી,...'** ભગવાનને બાધા નથી. પૂર્ણાનંદ પ્રભુ દ્રવ્યને શું બાધા હોય? એ તો જ્ઞાન ને આનંદકિલ્લામાં પડ્યો છે. એમાં બીજાનો પ્રવેશ ક્યાંથી હોય? એવો ભગવાનઆત્મા બાધારહિત છે. એમ સિદ્ધની પર્યાયને પણ બાધા નથી.

'જન્મ, મરણ અને પીડા નથી,...' ભગવાનઆત્માને જન્મ નથી, આત્મા જન્મતો નથી, મરતો નથી, પીડા નથી. માથે બધું આવ્યું હતું ને? **'તેને (–તે પરમાત્માને) હું,...'** એવું પરમાત્મસ્વરૂપ મારું, એને હું **'મુક્તિસુખની પ્રાપ્તિ અર્થે,...'** પૂર્ણ આનંદની દશારૂપ મુક્તિ, પૂર્ણ અતીન્દ્રિય આનંદની અવસ્થારૂપ મુક્તિ, એવા મુક્તિસુખની પ્રાપ્તિને માટે **'કામદેવના સુખથી વિમુખ વર્તતો થકો...'** અસ્તિ-નાસ્તિ કરી. પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષય-ભોગના કામની વાસના, એવું જે કામદેવનું સુખ. આહાહા..! પાંચ ઇન્દ્રિયના વલણમાં કલ્પનાનું કામદેવનું સુખ. આહાહા..! એનાથી વિમુખ વર્તતો થકો. ઇન્દ્રિયોના ભોગની વાસનારૂપી દુઃખ, એનાથી વિમુખ વર્તતો થકો અને ભગવાનઆત્માની સન્મુખ વર્તતો થકો **'નિત્ય નમું છું,...'** પૂર્ણાનંદ પ્રભુ આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર–સમુદ્ર, એને વિષયસુખના ભાવથી વિમુખ થયો થકો, એને હું નમું છું. લ્યો, આ ધર્મ. આહાહા..! અને એ મુક્તિના સુખ માટે આમ કરું છું એમ કહે છે. મુક્તિસુખ એનું ફળ. કહો, સમજાય છે કાંઈ?

'મુક્તિસુખની પ્રાપ્તિ અર્થે,..' .. મુક્તિ છે ને? **'કામદેવના સુખથી વિમુખ વર્તતો થકો...'** વિષયના સુખો, કામદેવના સુખ, ભોગ એ તો જળાહળ, હળાહળ ઝેર છે. આહાહા..! એના સુખથી પાછો ફરીને **'વિમુખ વર્તતો થકો,...'** નિત્ય ભગવાન આનંદમૂર્તિને નમું છું. ઓહોહો..! મારું નમન અને વલણ ત્રિકાળી આનંદકંદ પ્રભુ આત્મામાં છે, કહે છે. આહાહા..! ધર્મીનું નમન અને વલણ ત્રિકાળી ભગવાન સન્મુખનું હોય છે. સમજાણું કાંઈ? આ અંતરની વાતું જેને બેસવી કઠણ પડે ને, એ કહે, આ શું હશે?

તું મોટો ભગવાન છો અંદર. આ બહારના કામદેવના સુખથી વિમુખ છો તું. સમજાય છે? એ કામદેવના સુખથી વિમુખ થઈને અંદરમાં જા. આહાહા..! એને હું નિત્ય નમું છું. મારું વલણ એક સમય પણ દ્રવ્યના નમન સિવાય સમય મારો એકેય નથી. આહાહા..! એ વ્યવહારના વિકલ્પને નમું છું એ પણ મારું સ્વરૂપ નથી. નમતો જ નથી, કહે છે. આહાહા..! ભગવાન ધ્રુવ નિત્ય વજ્ર. સુખનો વજ્ર બિંબ પ્રભુ. એમાં મારું નિત્ય વલણ છે. એમાં જ મારો ત્રિકાળ આશ્રય છે. ત્રિકાળીનો મારે આશ્રય છે ત્રિકાળ-કાયમ. આહાહા..! એવા આત્માને નિત્ય નમું છું. શબ્દો થોડા, ભાવ ઘણા. સમજાણું કાંઈ? એની સ્તવના કરું છું. એ ત્રિકાળી

આનંદમૂર્તિની હું તો સ્તવના કરું છું. ભગવાનનું સ્તવન અને રાગનું સ્તવન એ મારી ચીજ નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

અરે..! આવો આત્મા ન બેસે. એ સર્વજ્ઞપણાની પર્યાય બેસતી નથી. અરે..રે..! તું આવો આત્મા નિત્યાનંદ સર્વજ્ઞસ્વભાવી તો ત્રિકાળ છો. એ સર્વજ્ઞની પર્યાય પ્રગટ કરવા સર્વજ્ઞસ્વભાવમાં જ હું સ્તવન કરું છું. એનું સ્તવન કરું છું. આહાહા..! સર્વજ્ઞસ્વભાવીનો જ હું આદર કરું છું. કેમકે સર્વજ્ઞપર્યાય પ્રગટ કરવા માટે. સમજાણું કાંઈ? અરે..રે..! આવા આત્માને એમ કહેવું કે સર્વજ્ઞપણું ન હોય. લોકોએ ગોઠવી દીધું છે, માન-મર્યાદાને. 'પંડિતજી'! આન, આવ્યું ને આન? માન-મર્યાદા કહ્યું ને? સંસ્કૃત ટીકામાં હિન્દી શબ્દકોષમાંથી સાંજે કાઢ્યું. માન, મર્યાદા, પ્રતિષ્ઠા. ભાઈએ પ્રતિષ્ઠા બહુ કરી. મનુષ્યની પ્રતિષ્ઠા બહુ કરી નાખી એમ કહે છે. માન બહુ આપી દીધું. આહાહા..! અરે..! ભગવાન શું કહે છે? ભાઈ! આહાહા..! એ સ્વભાવની મૂર્તિને બહુ માન આપ્યું. ભાઈ! એમ નથી. એ સ્વરૂપ જ એનું એવું છે. આહાહા..!

અહીં તો એક સમયની પર્યાયમાં જે કાંઈ સર્વજ્ઞ સ્વભાવમાં નમીને પ્રગટ થઈ, એના આગળ તો કહે છે કે હજી અનંતગુણો કાળ ને ક્ષેત્ર હોત, એનો સ્વભાવ જ જાણવાનો છે, એને ન જાણવાની વાત એમાં કેમ આવે? એવી સર્વજ્ઞની પર્યાય છે. એ પર્યાયને માટે, એ પર્યાય પ્રાપ્ત કરવા માટે જેમાં પૂર્ણ સર્વજ્ઞ સ્વભાવ પૂર્ણ પડ્યો છે, એને હું નમું ને સ્તવું છું. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આ સ્તવના. લ્યો! આ સ્તુતિ સ્તુતિ. 'णाणसहावाधियं मुणदि आदं' એ સ્તુતિ કીધી ને? ભગવાન જ્ઞાનસ્વભાવી... આહાહા..! એ જ્ઞાનસ્વભાવ એટલે પરિપૂર્ણ સ્વભાવ. પરથી અધિક એટલે જુદો ભાવ. પાંચ ઇન્દ્રિયો, જડ અને ખંડ-ખંડ અને એના બાહ્ય વિષયો, એ બધી ત્રણેને ઇન્દ્રિય ગણીને એનાથી અધિક એટલે જુદો ભગવાન, જ્ઞાનસ્વભાવે જુદો. એને અપૂર્ણ કહેવો ને એની સર્વજ્ઞ પર્યાય ન થાય. ગજબ કરે છે, ભાઈ! પ્રભુને તું પામર ગણીને ગાળ્યું દે છો. આહાહા..! અરે..! એવા માનનારાઓને ગોતી ગોતી નાખ્યા માળે. અરે..! એવા માનનારા આખી દુનિયા અજ્ઞાની છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– પ્રતિષ્ઠાવાળા માણસોને ..

ઉત્તર :– પ્રતિષ્ઠા કોની? મૂંઢતા બધાય. આહાહા..! મૂર્ખાઈની પ્રતિષ્ઠા હતી. વાત સાચી.

ભાઈ! આવો જ્ઞાનસ્વભાવે અધિક. રાગ ને ખંડ ઇન્દ્રિય અને ભગવાનની વાણીથી પણ અધિક. અધિક એટલે જુદો. એવો પરિપૂર્ણ પરમાત્મા, એની એકાગ્રતા એ એની સ્તુતિ છે. આહાહા..! 'દેવીલાલજી'! ત્યારે વળી એવું સાંભળીને (કહે છે કે) જુઓ! આમાં તો તમે આમ કહો છો. અને વળી મંદિર ને ભગવાનની સ્તુતિ ક્યાં નાખો છો? કોઈ એમ કહે છે. અરે..! ભગવાન! એ તો અંદરમાં ઠરી શકે નહિ ત્યારે બહારના પરમાત્માના બહુમાનના વિકલ્પ આવે. અહીંનું બહુમાન છે એમાં ઠરી ન શકે ત્યારે પ્રાપ્ત થયેલા ઉપર બહુમાન

આવે. એવો શુભ વિકલ્પ હોય છે. એ ઉપચાર સ્તુતિ છે.

મુમુક્ષુ :– વિકલ્પ ન આવે તો?

ઉત્તર :– ન આવે એમ રહે નહિ. સમજાણું કાંઈ? પોતાથી ગુણમાં અધિક દશાવંતને વિનય કરવાનો ભાવ, આ બાજુ વિનય ઢળ્યો છે, એમાં બાકી રહેલી ચીજમાં પૂર્ણતાને પામેલાને વિનય આવ્યા વિના રહે નહિ. છે ઇ શુભભાવ. સમજાણું કાંઈ? એ વ્યવહાર છે, એ નિશ્ચયસ્તુતિ નથી. નિશ્ચયસ્તુતિ આત્માના ..ને પણ પૂર્ણ થયો નથી એટલે આવે. અને કરે એમ પણ કહેવાય. કરે. ભગવાનની સ્તુતિ કરે. સમજાણું કાંઈ? એવો ભગવાનઆત્મા.. આહાહા..! શું પણ ટીકા! પાઠ અને ટીકાએ તો રેલમછેલ અમૃતને કર્યો છે. અમૃતના સાગર ઉછાળ્યા છે.

મુમુક્ષુ :– ભાષા પૂરી મળી નથી.

ઉત્તર :– ભાષા પૂરી મળી નથી, ભાઈએ લખ્યું છે. ભાષા પૂરી મળી નથી. આવા મુનિને માટે એમ કહેવું કે બરાબર સમજ્યા નથી. ટીકામાં આવું કહ્યું. અરે..! ભગવાન! શું કરે છે તું? બાપુ! તારા પરમાત્મ દશાના અનાદર થાય છે. અસ્તુતિ થાય છે.

ધર્મીને પોતાના પૂર્ણ સ્વભાવની રુચિ સિવાય ક્યાંય રુચિ જામતી નથી. સમજાણું કાંઈ? એ વિષયની વાસનાનો વિકલ્પ હો, અરે..રે..! એ તો ઝેર છે. તેથી કહ્યું ને કે એનાથી વિમુક્ત વર્તતો થકો. સમજાણું કાંઈ? વિમુખ વર્તતો થકો તો બધું છોડી દે ને. કોઈ વખતે આવો વિકલ્પ આવે છે એ તો મિથ્યાદૃષ્ટિ થઈ ગયો તું. એમ નથી. ભગવાન! તું સાંભળ. સમજાણું કાંઈ?

એ અમૃતના સાગરને દૃષ્ટિમાં રાખતા ઠરી શકતો નથી એમાં કોઈ ભાવ આવે. પણ એમાં એનો રસ હોય નહિ. ધર્મીને રાગમાં રાગનો રસ હોય નહિ. આહાહા..! રસ ન હોય તો આવે શું કરવા પણ? અરે..! ભગવાન! ભાઈ! એ તો રાગ ભલે હો. હોય પણ એ તો દોષ તરીકે વચ્ચે આવે. (તો કહે) ન લાવવો. પણ ન લાવવો, બાપુ! પૂર્ણ સાધક નથી, પૂર્ણ આશ્રય જ્યાં નથી ત્યાં પૂર્ણ સાધક નથી ત્યાં એ વચ્ચે બાધકપણું હોય છે. આહાહા..! આવો માર્ગ વીતરાગનો. સત્ય જ આવું સ્વરૂપ છે. એને નિશ્ચય ન સમજે, વ્યવહારમાં ... આહાહા..! બાપુ! તારા આરા ક્યાં અટકશે? જન્મ-જરા-મરણના અંત લાવવાના છેડા તો આ આત્મા અંદર છે. એને સ્તવું છું એટલે જરી સ્તવવામાં આવ્યું. વ્યવહારને સ્તવતો નથી, એમ કહે છે. આવે ખરી વચ્ચે, પણ એમાં રસ નથી. સમજાણું કાંઈ?

'સમ્યક્ પ્રકારે ભાવું છું.' મારા ભગવાનને જ હું ભાવું છું. આહાહા..! મારો નાથ, પૂર્ણ આનંદનો નાથ (છે). એ કામદેવના સુખની વિસ્મયતા, આશ્ચર્યતા, પાંચ ઇન્દ્રિયના ભોગ તરફની અતિશયતા, આસક્તિ, વિસ્મયતા એને છોડી દઉં છું. આહાહા..! વિસ્મય સ્વરૂપ તો મારો આનંદ છે. ધર્મીને આ હોય છે, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? સમ્યક્ પ્રકારે એમ છે ને? **'संभावयामि'** છે ને? **'संभावयामि'**. મારો નાથ આત્મા પૂર્ણાનંદનો પ્રભુ અસ્તિપણે

બિરાજમાન છે. એ હું છું. એની હું ભાવના કરું છું. સમ્યક્ પ્રકારે એમાં એકાગ્ર થાઉં છું. એ જ મારું ધર્મનું આચરણ છે. આહાહા..! આકરું ભારે. દુનિયાને એવું લાગે કે આ શું? એકલું નિશ્ચય માંડ્યું. જુઓને! વચ્ચે વ્યવહારે વાત તો કરી. એ કરી એટલી હોંશની નથી વાત. '**भावयामि**'ની નથી. 'પંડિતજી'! '**संभावयामि**'ની નથી. હોય છે. એક છે કે વચ્ચે વ્યવહાર આવે છે. આવે છે ને? એથી કરીને એ સમ્યગ્દૃષ્ટિપણું મટી જાય છે, સમ્યગ્જ્ઞાન મટી જાય છે, એમ નથી. એના અંતરના આદરમાં કંઈ પણ વિઘન પડે છે, એમ નથી. આદર તો એનો જ છે. સમજાણું કાંઈ? સાચી રીતે મારી ભાવના તો આત્મામાં છે, કહે છે. એ ભાવ આવો, પણ એની મારી ભાવના નથી. સમજાણું કાંઈ?

શ્લોક–૨૯૯

(अनुष्टुभ्)

आत्माराधनया हीनः सापराध इति स्मृतः।
अहमात्मानमानन्दमंदिरं नौमि नित्यशः।।२९९।।

[શ્લોકાર્થ :–] આત્માની આરાધના રહિત જીવને સાપરાધ (–અપરાધી) ગણવામાં આવ્યો છે. (તેથી) હું આનંદમંદિર આત્માને (આનંદના ઘરરૂપ નિજાત્માને) નિત્ય નમું છું. ૨૯૯.

શ્લોક–૨૯૯ ઉપર પ્રવચન

૨૯૯.

आत्माराधनया हीनः सापराध इति स्मृतः।
अहमात्मानमानन्दमंदिरं नौमि नित्यशः।।२९९।।

નિત્યમાં નમું છું. આહાહા..! મુનિની શૈલી. અરે..! ભગવાન! જે પોતાનો જ અનાદર કરે એ પછી આવા સંતોનો આદર કરે ક્યાંથી?

શ્લોકાર્થ :– 'આત્માની આરાધના રહિત જીવને..' નિત્યાનંદ સ્વભાવવાળો પ્રભુ, એવી આત્માની આરાધના સેવા, ઉપાસના વિનાના જીવને '**સાપરાધ (અપરાધી) ગણવામાં આવ્યો છે.**' આહાહા..! રાગની સેવા કરનારને તો અપરાધી કહેવામાં આવ્યો છે. આહાહા..! આત્માની આરાધના. આ દેવી ને દેવની આરાધના કરે છે ને? એ તો ક્યાંય ગઈ પણ ત્રણલોકના નાથની આરાધના, એ પણ વ્યવહારમાં જાય છે. ભગવાન પોતે પૂર્ણાનંદનો નાથ, જેમાં આનંદના

મીણા ચડે છે એવો પ્રભુ, એની સેવા રહિત અને રાગની સેવા સહિત (છે) એ અપરાધી છે, ગુનેગાર છે. એને ચાર ગતિના દંડ મળશે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? **'ગણવામાં આવ્યો છે.'** અપરાધી ગણવામાં આવ્યો.

'(તેથી) હું...' આવા કારણે હું. એમ મુનિ પોતાની વાત ભેગી નાખી અને આનંદના આદર કરનારને પણ આવું હોય છે, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? **'હું આનંદમંદિર આત્માને...'** લ્યો! હું તો અતીન્દ્રિય અનાકુળ આનંદમંદિર છું. એ આત્મા. આનંદમંદિર આત્મા. જેમાં પ્રવેશ કરતાં, એ ભગવાન આનંદમંદિરમાં જતા આનંદનો દેવ પ્રાપ્ત થાય. જેમાં આનંદનો દેવ આત્મા, એની પ્રાપ્તિ થાય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? લ્યો, આ મંદિરમાં જાય છે ને? ષટ્ આવે છે ને? આવશ્યક. દેવપૂજા, ગુરુસેવા વગેરે. કહે છે કે, હું તો આનંદમંદિરમાં જાઉં છું.

'આનંદમંદિર આત્માને (આનંદના ઘરરૂપ (આત્માને) નિજાત્માને)...' એમ પાછું. **'નિત્ય નમું છું.'** કોઈપણ સમય મારા પૂર્ણાનંદના આદર વિનાનો છે નહિ. સમ્યગ્દષ્ટિને કોઈપણ ક્ષણ પૂર્ણાનંદનો નાથ આત્મમંદિરનો આદર વિના જતો નથી. આહાહા..! અને જો આત્માનો આદર ભૂલીને પરનો આદર થઈ ગયો તો મિથ્યાદૃષ્ટિ થઈ જાય. ભારે વાતું, ભાઈ! અહીં આત્મમંદિર (કહે) અને વળી પાછા મંદિર કરવા અને સ્વાધ્યાય મંદિર કરવા. એય...! 'દેવીલાલજી' પંડિત કહેવાય. એ પાછા સ્વાધ્યાય મંદિર કરે છે. મંદિર એક થયું, વળી સ્વાધ્યાય મંદિર (કરે છે). વાતું મોટી મોટી કરો અને વળી આવા પાછા ધંધા કરો. ભાઈ! એ તો એને કારણે થાય. ધર્મી જીવનો શુભ વિકલ્પ નિમિત્તરૂપે કહેવાય. બાકી આમ છે વાત. નિત્ય આનંદના ઘરમાં જાવ છું, એમ કહે છે. (શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)